

Anmeldelser

John Berg, *Truselen mot Norge. Norsk forsvarsdebatt ved veiskillet*. Oslo: Universitetsforlaget, 1984, 219 s.

At den forsvars- og sikkerhetspolitiske debatten i stor grad er offer for mytedanning, må seiast å vere erkjent av alle. Dette *kan* ha samanheng med ein innarbeidd, men i prinsippet tilfeldig oppstått debattstil på dette området. Men det *kan* også ha sin bakgrunn i dette politikk-området sin spesielle karakter. I det sistnemnde tilfelle vil eit forsøk på å innføre rasjonell argumentasjon og punktere myter lett få karakter av Sisyfos-arbeid. I debattboka *Truselen mot Norge* går journalisten og reserveoffiseren John Berg – tidlegare militærmedarbeidar i Aftenposten (kons.) – laus på det han oppfattar som forsvarspolitisk mytedanning i den norske debatten. Ifølgje Berg finn vi slike myter omkring bakgrunnen for forsvarspolitiske beslutningar, om atomkriserisiko og om NATO. Argumentasjonen blir underbygd med informasjonar om styrkeforhold, operasjonsevner og våpensystem. Denne bokmeldaren har ikkje sakkunnskap på det fagmilitære området, og vil difor primært drøfte boka sine meir allmenne argument om forholdet mellom opinionen, og politisk og militær leing, i ein situasjon der også massemedia og forsvarskritiske masserørsler har sin plass.

Dei heilt sentrale problemstillingane i boka er (1) korleis skape eit mest mogleg effektivt forsvar ut frå dei midlane som står til rådvelde, (2) korleis sikre nasjonal kontroll med forsvaret av landet når Norge inngår i NATO-alliansen. Etter forfattaren si meining er den norske debatten om desse heilt vitale spørsmåla komen på feil spor. I opinionen er det ikkje uvanleg å støyte på massiv kritikk av prioriteringane innafor forsvaret (t.d. kampflykostnader), og oppfattinga om at norske styrkar de facto vil stå under amerikansk kommando i ein krigs/krisesituasjon synest utbreidd. John Berg er ikkje villig til å akseptere påstandane om feilprioritering og manglande nasjonal, politisk kontroll. For det første prøver han å gjendrive desse synspunkta gjennom ei framstilling av fagmilitære analyser og kommandostrukturen innafor NATO. Men han synest å vere minst like opptatt av å forklare kvifor det han meiner er feiloppfattingar kan stå så sterkt i norsk debatt og opinion.

Den substansielle argumentasjonen omkring forsvarspolitiske prioriteringar og kommandostrukturen i alliansen virkar sakleg og informerande. Forfattaren greier å overtyle ein skeptisk lesar om at ein frå militært hald har gått systematisk fram når ein (1) har valgt å satse store ressursar på kampflysektoren, (2) har kjøpt nettopp F-16-fly for dette formålet. Kjerna i argumentasjonen er at ein fiende vil ha interesser i kontroll over avgrensa delar av norsk territorium, og at det vil bli satt inn massive styrkar for å nå slike mål. Altså vil eit desentralisert forsvar, basert på Heimevernsmodellen, vere lite hensiktsmessig som grunnidé for forsvaret av Norge. Her synest det å vere eit godt samsvar mellom premiss og konklusjon, og argumentasjonen for at fiendtlege interesser ikkje går i retning av „total erobring“.

Anmeldelser

John Berg, *Truselen mot Norge. Norsk forsvarsdebatt ved veiskillet*. Oslo: Universitetsforlaget, 1984, 219 s.

At den forsvars- og sikkerhetspolitiske debatten i stor grad er offer for mytedanning, må seiast å vere erkjent av alle. Dette *kan* ha samanheng med ein innarbeidd, men i prinsippet tilfeldig oppstått debattstil på dette området. Men det *kan* også ha sin bakgrunn i dette politikk-området sin spesielle karakter. I det sistnemnde tilfelle vil eit forsøk på å innføre rasjonell argumentasjon og punktere myter lett få karakter av Sisyfos-arbeid. I debattboka *Truselen mot Norge* går journalisten og reserveoffiseren John Berg – tidlegare militærmedarbeidar i Aftenposten (kons.) – laus på det han oppfattar som forsvarspolitisk mytedanning i den norske debatten. Ifølgje Berg finn vi slike myter omkring bakgrunnen for forsvarspolitiske beslutningar, om atomkriserisiko og om NATO. Argumentasjonen blir underbygd med informasjonar om styrkeforhold, operasjonsevner og våpensystem. Denne bokmeldaren har ikkje sakkunnskap på det fagmilitære området, og vil difor primært drøfte boka sine meir allmenne argument om forholdet mellom opinionen, og politisk og militær leing, i ein situasjon der også massemedia og forsvarskritiske masserørsler har sin plass.

Dei heilt sentrale problemstillingane i boka er (1) korleis skape eit mest mogleg effektivt forsvar ut frå dei midlane som står til rådvelde, (2) korleis sikre nasjonal kontroll med forsvaret av landet når Norge inngår i NATO-alliansen. Etter forfattaren si meining er den norske debatten om desse heilt vitale spørsmåla komen på feil spor. I opinionen er det ikkje uvanleg å støyte på massiv kritikk av prioriteringane innafor forsvaret (t.d. kampflykostnader), og oppfattinga om at norske styrkar de facto vil stå under amerikansk kommando i ein krigs/krisesituasjon synest utbreidd. John Berg er ikkje villig til å akseptere påstandane om feilprioritering og manglande nasjonal, politisk kontroll. For det første prøver han å gjendrive desse synspunkta gjennom ei framstilling av fagmilitære analyser og kommandostrukturen innafor NATO. Men han synest å vere minst like opptatt av å forklare kvifor det han meiner er feiloppfattingar kan stå så sterkt i norsk debatt og opinion.

Den substansielle argumentasjonen omkring forsvarspolitiske prioriteringar og kommandostrukturen i alliansen virkar sakleg og informerande. Forfattaren greier å overtyde ein skeptisk lesar om at ein frå militært hald har gått systematisk fram når ein (1) har valgt å satse store ressursar på kampflysektoren, (2) har kjøpt nettopp F-16-fly for dette formålet. Kjerna i argumentasjonen er at ein fiende vil ha interesser i kontroll over avgrensa delar av norsk territorium, og at det vil bli satt inn massive styrkar for å nå slike mål. Altså vil eit desentralisert forsvar, basert på Heimevernsmodellen, vere lite hensiktsmessig som grunnidé for forsvaret av Norge. Her synest det å vere eit godt samsvar mellom premiss og konklusjon, og argumentasjonen for at fiendtlege interesser ikkje går i retning av „total erobring“.

synest plausibel.

Det andre hovudtemaet – hevdninga av nasjonalt sjølvstende i ein krigssituasjon innafor NATO – behandlar forfattaren i hovudsak formelt, ved å vise til reglar og stabsoppbygging i alliansesamanheng. Men det viktigaste argumentet er likevel påstanden om at allierte styrkar – t.d. kampfly – ikkje vil vere i stand til å operere i norsk område utan ved hjelp av eit norsk basert kommandoapparat.

Det er vanskeleg for ein ikkje-ekspert å vurdere korvidt dette er haldbart, sett på bakgrunn av vestlege stormakter sine høgst mobile militære einingar, med omfattande global erfaring. Det er etter mi oppfatting ikkje levert overtydande argument mot påstanden om at NATO-alliansen i ein krigssituasjon de facto vil vere USA-dominert i sentrale kommandoled. Men også informasjonsproblematikken gir god grunn til å problematisere føresetnaden om nasjonal kontroll: Det er ikkje vanskeleg å forestille seg ein situasjon der nasjonalt vitale beslutningar må takast på bakgrunn av informasjon som ikkje kan kontrollerast av beslutningsaktørane. Her set forfattaren sin lit til dei norske offiserane i NATO sine sentrale stabar. I ein gitt situasjon *kan* det tenkast at desse vil formidle alternativ informasjon tilbake til norske politiske beslutningsaktørar, men poenget har vel helst teoretisk interesse. Eit lite land med mektige alliansepartnarar og med eit strategisk interessant territorium kan ikkje rekne med å vere „gratispassasjer“ i ein storkonflikt.

At forfattaren har ei klokkartru på norske offiserar si gjennomslagskraft i NATO-samanheng, betyr imidlertid ikkje at han går inn for ein total integrasjon av det norske forsvaret i NATO. Han går t.d. sterkt imot ideen om å ovelate delar av luftforsvaret til NATO-partnarar, eit synspunkt som har vore fremma for å kunne konsentrere og effektivisere den norske forsvarsinnsatsen. Risikoen for at alliert hjelp ikkje når fram med det nødvendige omfang, og i rett tid, er til stades. Difor hevdar Berg at Norge må ha eit allsidig forsvarsapparat. Når det gjeld dei reint nasjonale sidene ved forsvarspolitikken, synest det såleis å kunne bli eit minimumsgrunnlag for brei politisk einigheit i Norge, og forfattaren må seiast å ha rett når han hevdar at debatten på dette området er skakk-køyr. Den rasjonalistiske, costbenefit-baserte vurderinga av ulike typar våpensystem og organisasjonsformer bør i prinsippet stå sterkare i den politiske debatten, både i og utanfor Stortinget. Men fleire „faktorar“ synest å øydeleggje gjenreisinga av ein sober, forsvarspolitisk debatt: Russarane, amerikanarane, atomangsten og fredsrørsla. Angsten for verdskommunisme og for total utsletting i ein framtidig krigssituasjon synest å gjere eit på føreshand problematisk politikkområde til eit håplaut tema for sakleg meiningsutveksling. Det som for dei fleste av oss vel står som ei ukontrollerbar mare, blir imidlertid for John Berg eit problem som langt på veg kan løysast ved hjelp av fagmilitær deltaking i den offentlege debatten. Offiserane er i dag tause, dei nyttar ikkje sin innsikt og sin status til å tilbakevise forsvarskritisk og/eller NATO-kritisk argumentasjon. Det Berg synest å oversjå, er at den sikkerhetspolitiske opposisjonen har ein opinion i ryggen som reagerer *moralsk* mot strategiar som inkalkulerer total utsletting. Angsten for verdskommunismen frå tidlege etterkrigsår er så avgjort sett til sides av frykta for atomkrigen. Mot denne moralske posisjonen hjelper neppe kjølige, fagmilitære analyser, og forsøka på å skilje forsvarspolitisk debatt frå meir grunnleggande sikkerhetspolitiske problem blir fåfengde. Det er ikkje utenkeleg at dei fagmilitært kompetente har

forstått stemningsleiet i opinionen betre enn forfattaren. Det kan forsåvidt tenkast, og bli argumentert seriøst for, at atomvåpna er under forsvarleg kontroll, og at nesten ingen fagmilitære har noko tru på desse våpna si operative rolle. Men det vil nok nytte lite å argumentere slik, om ein ønskjer å få folk flest overttydd om verdien av ein strategi der bruk av slike våpen inngår som eit element. Ei endring av stemninga i opinionen, slik at atomkrig-angsten blei mindre fremtredande, kan ein teoretisk sett få til på fleire måtar: Grovt sett kan ein anten utkonkurrere atomkrigsangsten med ein angst som er sterkare, eller ein kan redusere angsten gjennom t.d. truverdige, nasjonale initiativ for avspenning og nedrustning. Trass i at John Berg står i ein sakleg-rasjonalistisk tradisjon, synest han å tendere mot strategien „sterkare, alternativ angst“ når han skal overttyde lesarane: Val av tittel, omslagsillustrasjon (hammar og sigd-merket på norsk flagg) og framstillinga av Sovjet sine styrkar som „slagkraftige“, „offensive“ „elitedivisjonar“ osv. markerer forfattaren sitt ønskje om å gjenreise den gamle angsten: Truselen mot Norge er primært Sovjet sine offensive mål, ikkje opprustning/atomkrigsrisiko. Forfattaren er tydeleg irritert over at den trass alt forsvars- og NATO-venlege opinionen i Norge ikkje vil ta konsekvensen av sine synspunkt på dette området, og seie kraftig nei til freds- og antiatomvåpenrørslene. Som rasjonalist har John Berg sikkert observert eit stort antal splitta personar i Norge, som prøver å vere lojale både mot fredsrørsla og forsvaret. Skal han få denne gruppa i tale, må nok stilen leggast om: Det er *avspenning* og *nedrustning*, ikkje eit aldri så godt forsvar, integrert i ein atomvåpenstrategi, som kan fjerne truselen mot Norge. Skal myter nedkjempast, og ikkje erstattast av alternative myter, er dette vegen å gå.

Nils Aarsæther

Jørgen Carlsen, Hans-Jørgen Schanz, Lars-Henrik Schmidt og Hans Jørgen Thomsen, *Karl Marx og den moderne verden*, København: Gyldendal, 1984, 212 s., 138,50 kr.

Jeg hører ikke til dem, der partout mener, at forskere altid skal udtrykke sig i lettilgængelige vendinger. Havde Einstein skullet benytte sig af en sprogbrug og en begrebsverden, der befandt sig på niveauet for min aktuelle viden om fysik, var det ikke blevet til megen relativitetsteori. Fagfolk skal selvfølgelig have lov til at tale fagsprog med hinanden. Hvem forlanger for eksempel af en mekaniker, at hun skal henvende sig til fagfæller i et for alle tilgængeligt sprog? (Personligt aner jeg ikke, hvad en kardanaksel er, endsige skal gøre godt for).

Noget andet er, at det ville være ønskværdigt, om forskere i højere grad, end tilfældet er i dag, forsøgte at formidle deres forskningsresultater til også andre end blot fagfæller. Einstein var jo selv et smukt eksempel på, hvordan noget sådant lader sig gøre.

Nu er der vel ingen, der vil beskyldte Institut for Idéhistorie ved Aarhus Universitet for at have lagt overdreven vægt på forskningsformidling, specielt ikke i instituttets marxistiske storhedsperiode i midten af 1970erne. Ejheller på dette punkt ønskede man tilsyneladende at følge i fodsporene på instituttets grundlægger, Johannes Sløk, når bortset måske fra Esbern Krause-Jensens talrige og nu savnede